

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАЗИМКО Є. С., ПОНОМАРЬОВА Т. І., СЕМЕНИШИН М. О., ДАНИЛЕВСЬКА Ю. О.

ДОКУМЕНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ (ВІДМИВАННЯМ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Науково-практичні рекомендації

2024

*Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького державного університету
внутрішніх справ (протокол № 26 від 28.08.2024 року)*

Рецензенти:

Дрозд Валентина Георгіївна — начальник консультативно-контрольного відділу Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Шевчишен Артем Вікторович — заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України — начальник управління організації роботи та методичного забезпечення, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, полковник поліції.

- Б28 **Назимко Є. С., Пономарьова Т. І., Семенишин М. О., Данилевська Ю. О.** Документування діяльності злочинних угруповань, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом: науково-практичні рекомендації. Київ: ВД «Дакор», 2024. с.

ISBN 978-617-8066-97-0

У науково-практичних рекомендаціях наведено основні положення щодо документування діяльності злочинних угруповань, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом. Із урахуванням результатів наукових праць, чинного законодавства України, а також європейської та національної судової практики розгляду справ про кримінальні правопорушення, пов'язані з легалізацією майна та предикатні кримінальні правопорушення, узагальнено правові позиції щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів як доказів у кримінальних провадженнях зазначеної категорії.

Науково-практичні рекомендації розраховані на оперативні підрозділи Національної поліції, а також інші оперативні підрозділи, що забезпечують виявлення та документування діяльності злочинних угруповань, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом. Положення, висвітлені в науково-практичних рекомендаціях, також можуть становити інтерес для науковців, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться проблемами документування злочинної діяльності.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ПЕРЕДМОВА	5
1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	7
2. ПІДСТАВИ, ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК — Кримінальний кодекс

КПК — Кримінальний процесуальний кодекс

ЦК — Цивільний кодекс

НС(Р)Д — негласні слідчі (розшукові) дії

ЄС — Європейський Союз

ЄСПЛ — Європейський суд з прав людини

ООН — Організація Об'єднаних Націй

СБ — Служба безпеки

СУ ГУНП — Слідче управління Головного управління Національної поліції

ВП ГУНП — відділ поліції Головного управління Національної поліції

СІЗО — слідчий ізолятор

ЄРДР — єдиний реєстр досудових розслідувань

ОГ — організована група

ЗО — злочинна організація

ВАТ — відкрите акціонерне товариство

АТ КБ — акціонерне товариство комерційний банк

CVV-КОД — card verification value code — тризначний захисний код банківської картки

США — Сполучені Штати Америки

ПЕРЕДМОВА

Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, є одним із злочинів у сфері господарської діяльності, кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 209 КК України. З урахуванням латентності та динамічності способів відмивання злочинного майна, протидія цьому злочину є складним багаторівневим комплексом заходів, до якого залучені найрізноманітніші державні і недержавні органи. Будучи злочином «конвенційним» та кримінально караним у країнах Європейського Союзу, законодавче формулювання легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, у кримінальному законі відбиває вимоги численних міжнародно-правових документів, ратифікованих Україною. Тож кваліфікація цього злочину вимагає від правоохоронних органів неабияких знань та навичок застосування різних галузей регулюючого законодавства. Утім, процесу кваліфікації передуге не менш складний процес документування фактів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Згідно зі ст. 216 КПК України розслідуванням і відповідно оперативним супроводом відмивання брудного майна займаються органи Національної поліції, за винятком випадків, передбачених ч. 4 ст. 216 КПК України.

За останні три роки простежується тенденція щодо збільшення кількості зареєстрованих фактів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Так, за 2021 рік було обліковано 5469 кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, з них зареєстровано 395 злочинів, передбачених ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» (розглядуваний злочин займав шосте місце серед усіх зареєстрованих

кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності). За 2022 рік — 3414 — у сфері господарської діяльності, з них за ст. 209 КК України — 437 (відмивання брудного майна займало третє місце серед усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності), за 2023 рік обліковано 4840 кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, з них — 969 фактів легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (відмивання брудного майна займало друге місце серед усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності).

З урахуванням суспільної небезпечності та поширеності відмивання майна, одержаного злочинним шляхом, на національному рівні в документах, які окреслюють напрями розвитку системи боротьби з організованою злочинністю та механізми реалізації державної політики у цій сфері, підкреслюється необхідність боротьби з відмиванням брудного майна, вчиненого злочинними угрупованнями¹.

Наведене вище й зумовило підготовку цих науково-практичних рекомендацій, в яких здійснено спробу надати кримінально-правову характеристику легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, та розглядаються підстави, порядок та особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо злочину, передбаченого ст. 209 КК України.

---

¹ Див.: Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження КМУ від 16.09.2024 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Об'єктом злочину, передбаченого ст. 209 КК України, є суспільні відносини у сфері законної господарської діяльності.

Предмет злочину, що розглядається, зазначений безпосередньо в диспозиції норми, описаної у ст. 209 КК України, ним є майно, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом.

З урахуванням бланкетності норми, описаної у ст. 209 КК України, для тлумачення предмета цього злочину логічним є звернення до регулюючого законодавства, передусім до Закону України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі — Закон № 361-IX), прийняття якого у 2019 році й зумовило зміни до ст. 209 КК України.

Утім, у зазначеному Законі № 361-IX відсутнє визначення майна, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом. Натомість Закон № 361-IX містить визначення доходів, одержаних злочинним шляхом — будь-які активи, одержані прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину, зокрема

валютні цінності, рухоме та нерухоме майно, майнові та немайнові права, незалежно від їх вартості (п. 23 ст. 1). Також надається визначення активів — кошти, в тому числі електронні гроші, інше майно, майнові та немайнові права (п. 2 ст.1).

Тож, з одного боку, в Законі № 361-IX детально врегульований понятійний апарат, але для потреб саме цього закону, з іншого боку, застосувати ці поняття для тлумачення кримінально-правової норми у ст. 209 КК України не можна, бо вони не є тотожними. Про таку незгодженість вказували й дослідники легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом².

Згідно зі ст. 190 Цивільного кодексу України майно — це окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки (ч. 1 ст. 179 ЦК України). Також у ч. 1 ст. 179-1 ЦК України надається поняття цифрової речі, якою є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті. Частиною 2 ст. 179-1 ЦК України передбачено, що особливості правового режиму цифрових речей визначаються законом. До цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про

---

² Див.: Дудоров О. О. Легалізація (відмивання майна), одержаного злочинним шляхом: наступність положень перспективного кримінального закону. *Наступність у кримінальному праві: до 70-річчя проф. Ю. В. Бауліна* : матеріали наук. конф. (м. Харків, 8 верес. 2023 р.) / редкол.: Ю. А. Пономаренко (голова), О. В. Харитонова, Н. В. Маслак та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. кримін. права. Харків : Право, 2023. С. 272. Гуророва Н. О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: відповідність кримінального законодавства України та практики його застосування *acquis communautaire*. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 45. С. 51. Каменський Д. В., Дудоров О. О. Відмивання злочинних доходів через операції з віртуальними валютами: нова загроза економічної безпеці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 506.

речі, якщо інше не встановлено цим Кодексом, законом або не впливає із сутності цифрової речі.

Згідно із Законом України від 17.02.2022 № 2074-IX «Про віртуальні активи» віртуальний актив — це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав.

З огляду на наведене вважаємо, що криптовалюта є предметом кримінального правопорушення, що розглядається.

Якщо ж звернутися до Директиви (ЄС) 2018/1673 Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2018 року про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінального права³, то в ній вживається такий термін, як «property» (власність) — активи будь-якого виду, фізичні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, матеріальні чи нематеріальні, а також юридичні документи чи інструменти в будь-якій формі, включаючи електронну чи цифрову, що підтверджують право власності на такі активи чи інтерес у них. З урахуванням наведеного визначення дослідники пропонують внести зміни до ст. 209 КК України з метою більш повного та однозначного формулювання предмета кримінального правопорушення, що розглядається⁴.

Обов'язковою ознакою майна як предмета кримінального правопорушення, за ст. 209 КК України, є його джерело походження — злочинний шлях, про що свідчить вказівка — «щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом».

³ Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj>

⁴ Див. : Гуторова Н. О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: відповідність кримінального законодавства України та практики його застосування *acquis communautaire*. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 45. С. 51.

Вищенаведене законодавче формулювання свідчить про використання так званого порогового підходу при визначенні предикатного діяння — ним є лише майно, одержане від вчинення злочину, а не кримінального проступку чи кримінального правопорушення в цілому. Як і в попередній редакції розглядуваної статті КК України, обвинувальний вирок суду за вчинення предикатного діяння не є обов'язковою умовою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 209 КК України. Як слушно зауважує О. О. Дудоров, підхід, який уможливує засудження за «автономне» відмивання, узгоджується з правовими позиціями ЄСПЛ⁵.

Для кваліфікації діянь за ст. 209 КК України розмір майна, яке є предметом цього кримінального правопорушення, законодавчо не встановлений.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч 1 ст. 209 КК України.

Набуття майна, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — отримання майна особою у будь-який спосіб (з оплатою чи безоплатно, у формально законний спосіб чи незаконно).

Володіння майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — фактичне перебування такого майна в особі, яка має можливість контролювати таке майно. Передусім таке володіння є фактичним, йому може передувати як формально законний спосіб, так і не незаконний спосіб набуття.

---

⁵ Див.: Дудоров О. О. Легалізація (відмивання майна), одержаного злочинним шляхом: наступність положень перспективного кримінального закону. *Наступність у кримінальному праві: до 70-річчя проф. Ю. В. Бауліна* : матеріали наук. конф. (м. Харків, 8 верес. 2023 р.) / редкол.: Ю. А. Пономаренко (голова), О. В. Харитонова, Н. В. Маслак та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. кримін. права. Харків : Право, 2023. С. 273.

Використання майна, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — застосування такого майна будь-яким способом, у будь-якій діяльності.

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 15.04.2005 № 5 «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» надається таке тлумачення цієї форми об'єктивної сторони — «це таке їх використання чи розпорядження ними, яке може бути й не пов'язане зі вчиненням фінансової операції чи укладенням угоди щодо них. Зазначені кошти чи майно можуть бути використані, зокрема, при здійсненні господарської діяльності, в тому числі підприємницької»⁶.

У цій же постанові під використанням коштів або іншого майна, одержаних унаслідок вчинення предикатного діяння, для здійснення господарської діяльності слід розуміти їх використання у процесі легального виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, торгівлі суб'єктами господарювання (підприємництва), зареєстрованими як такі в установленому законом порядку, а саме:

1) будь-яке інвестування зазначених коштів або іншого майна у господарську діяльність (внесення їх до статутного фонду такого суб'єкта або безоплатна передача йому, інвестування у спільну господарську діяльність тощо);

2) придбання за такі кошти сировини, продукції, іншого майна для використання в господарській діяльності;

3) використання такого майна як напівфабрикатів, сировини тощо. Використання зазначених коштів та майна може бути як пов'я-

---

⁶ Див.: Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : постановва Пленуму Верховного Суду України від 15.04.2005 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-05#Text>

зане, так і не пов'язане з їх відчуженням, тобто з передачею іншим особам⁷.

Розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — можливість відчужувати майно платно чи безоплатно, у формально законний чи незаконний спосіб.

Як розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, судом кваліфіковані дії ОСОБА 3, неодноразово засудженої за вчинення кримінальних правопорушень проти власності, яка в період з 05.01.2023 по 23.05.2023, утримуючись у слідчому ізоляторі при Державній установі «Житомирська установа виконання покарань (№ 8)», вчинила 12 фактів заволодіння чужим майном шляхом обману (шахрайство), вчинене повторно, шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 КК України). Після кожного факту шахрайства ОСОБА 3 розпоряджалася майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснювала фінансові операції повторно (ч. 2 ст. 209 КК України).

Узагальнено, що шахрайство та легалізація були вчинені таким способом: ОСОБА 3, використовуючи наявний у нього мобільний телефон, здійснював телефонні дзвінки на різні абонентські номери та представлявся працівником АТ КБ «ПриватБанк». При цьому, вводячи в оману потерпілих осіб, ОСОБА 3 повідомляв їм неправдиву інформацію про можливість отримання соціальної допомоги від ООН «Червоний хрест» у розмірі 6 600 грн та про необхідність надання потерпілими реквізитів їх банківських карток для одержання

---

⁷ Див.: Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.04.2005 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-05#Text>

грошової допомоги та підтвердження такої операції. Потерпілі, будучи введеними в оману та не усвідомлюючи дійсних намірів ОСОБА 3, переходили його вказівкою до мобільного додатку WEB-банкінгу «Приват24» та в ході триваючої телефонної розмови повідомляли йому відомості своєї банківської платіжної картки, а саме: номер картки, термін дії, CVV-код.

Продовжуючи свої злочинні дії, маючи в розпорядженні відомості банківської платіжної картки, необхідні для проведення операцій зі списання грошових коштів з неї, ОСОБА 3 шляхом вчинення незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, а саме за допомогою невстановленого досудовим розслідуванням заздалегідь підготовленого мобільного пристрою з можливістю підключення до мобільного інтернету, без згоди та відома потерпілих виконував відповідні алгоритми дій, спрямовані на переказ грошових коштів, після чого діючи швидко та використовуючи ефект несподіваності, не даючи потерпілим можливості в повному обсязі осмислити отриману інформацію, вказував потерпілим про необхідність підтвердження операції через їхній особистий кабінет у мобільному додатку автоматизованої системи віддаленого доступу WEB-банкінгу «Приват24», що потерпілі, будучи введеними в оману та у зв'язку з цим впевнені у правомірності і добросовісності дій співрозмовника, й робили.

Таким чином, ОСОБА 3, використовуючи для протиправних платежів вищезазначені картки, здійснював незаконні операції з використанням електронно-обчислювальної техніки, внаслідок яких шахрайським шляхом заволодівав грошовими коштами в різних розмірах з банківських карт потерпілих.

Усвідомлюючи свої протиправні дії, у продовження свого злочинного наміру, ОСОБА 3, заволодівши коштами потерпілих осіб, розпоряджався ними шляхом проведення фінансових операцій:

переказ зі своєї картки на картки інших осіб, оплата на ігрових сайтах⁸

Здійснення фінансової операції з майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — будь-які дії щодо такого майна, вчинені за допомогою суб'єкта первинного фінансового моніторингу або про які стало відомо суб'єктам первинного фінансового моніторингу, у рамках ділових відносин з клієнтом, суб'єктам державного фінансового моніторингу, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, державним органам, що провадять діяльність у сфері запобігання та протидії, правоохоронним та розвідувальним органам України в рамках виконання Закону України від 06.12.2019 № 361 «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

До найбільш поширених способів здійснення фінансової операції з майном/активами, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, можна віднести:

- відмивання злочинних доходів через електронні платіжні системи та онлайн-банкінг;
- відмивання злочинних доходів через шахрайські дії в кіберпросторі;
- відмивання злочинних доходів через онлайн-казино;
- відмивання злочинних доходів шляхом переведення готівкових коштів в електронні гроші та подальше придбання товарів⁹.

Учинення правочину з майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — вчинення дій, спрямованих на набуття, зміну або припинення цивільних прав та

---

⁸ Див.: Вирок Богунського районного суду міста Житомира від 06.09.2024 у справі № 295/16464/23. Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121465191>

⁹ Див.: Думчиков М. О. Способи легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом у кіберпросторі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 331.

обов'язків у визначеному Цивільним кодексом України порядку незалежно від їх виду (договори або односторонні угоди).

На сайті Державної служби фінансового моніторингу України розміщений документ «Аналіз статті 209 Кримінального кодексу України», в якому йдеться, що здійснення фінансової операції, вчинення правочину з майном, одержаним злочинним шляхом, є способом або інструментом набуття, володіння, використання чи розпорядження таким майном¹⁰.

У судовій практиці при кваліфікації дій за ст. 209 КК України особі, яка перерахувала на банківські рахунки юридичних осіб гроші, одержані нею злочинним шляхом, інкримінують і набуття, і володіння, і використання та розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі у здійсненні фінансових операцій з коштами, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховування та маскуванню незаконного походження таких коштів та володіння ними, джерела їх походження і місцезнаходження.

Так, вироком Костопільського районного суду Рівненської області засуджено ОСОБУ 3 за ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 240, ч.1 ст. 209 КК України, який вчинив вказані кримінальні правопорушення за таких обставин: обіймаючи посаду директора ВАТ «Берестовецький спецкар'єр», тобто будучи службовою особою юридичної особи приватного права, діючи за попередньою змовою групою осіб, з невстановленими досудовим розслідуванням особами, умисно, з корисливих мотивів та з метою власного матеріального збагачення, в порушення вимог п. 2-5 «Порядку надання спеціальних дозволів на користування

---

¹⁰ Див.: Аналіз статті 209 Кримінального кодексу України. URL: <https://fmu.gov.ua/pages/finansovii-monitorint/metodologija/rekomendaci/analiz-statti-209-kriminalnogo-kodeksu-ukrajini.html>

надрами», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615, не маючи спеціального дозволу на користування надрами, необхідність якого передбачена ст. ст. 16, 19 Кодексу України про надра, керуючись єдиним злочинним умислом, спрямованим на незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, у період часу з 20.05.2021 по 19.08.2021, точної дати та часу досудовим слідством не встановлено, за допомогою спеціальної техніки, до роботи на якій були залучені невстановлені в ході досудового розслідування особи, що не були обізнані в злочинних намірах ОСОБА 3, на родовищі «Берестовецьке», загальною площею 108 га, що знаходиться на околиці с. Берестовець на території Головинської сільської ради Рівненського району Рівненської області, здійснив незаконний видобуток каміння базальту, загальним об'ємом 10155,8 куб. м, яке відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» віднесене до сировини для облицювальних матеріалів (декоративного каміння) та є корисною копалиною загальнодержавного значення.

У подальшому незаконно видобуті корисні копалини загальнодержавного значення — базальт, загальним об'ємом 10155,8 куб. м, ОСОБА3 реалізував суб'єктам — господарювання та фізичним особам за грошові кошти.

Тобто ОСОБА 3 вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.2 ст.28, ч.2 ст.240 КК України, а саме: незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Крім того, продовжуючи свою злочинну діяльність, ОСОБА 3, обіймаючи посаду директора ВАТ «Берестовецький спецкар'єр», тобто являючись службовою особою юридичної особи приватного права, діючи умисно, з корисливих мотивів, достовірно знаючи, що грошові кошти від реалізації незаконно видобутих корисних копалин

загальнодержавного значення — сировини базальтової, суб'єктам господарювання в загальній сумі 831533,56 грн одержані ним злочинним шляхом, унаслідок суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, з метою легалізації (відмиванню) таких доходів, у період часу з 04.09.2020 по 30.09.2021, точного часу та місця досудовим розслідуванням не встановлено, маючи доступ до банківського рахунку Товариства № НО-МЕР_1, відкритого в АТ КБ «Приватбанк», забезпечив перерахування частини одержаних грошових коштів у розмірі 358533,56 грн на рахунки інших юридичних осіб, а іншу частину грошових коштів у сумі 473000 грн зняв готівкою та використав на власний розсуд, тобто вчинив дії щодо легалізації (відмивання) таких доходів.

Таким чином, своїми умисними протиправними діями, які виразилися в набутті, володінні, використанні та розпорядженні майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі у здійсненні фінансових операцій з коштами, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчиненні дій, спрямованих на приховування та маскування незаконного походження таких коштів та володіння ними, джерела їх походження і місцезнаходження, ОСОБА 3 вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.1 ст.209 КК України¹¹.

Переміщення майна, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — зміна фактичного місцезнаходження такого майна.

Зміна форми (перетворення) майна, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, — будь-які дії з таким майном, унаслідок яких воно змінює форму. Таке перетворення

---

¹¹ Див.: Вирок Костопільського районного суду Рівненської області від 24.05.2024 у справі № 564/1976/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119295796>

одночасно може бути використанням, розпорядженням таким майном, у тому числі здійснення фінансової операції чи вчинення правочину з таким майном.

Учинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, — це дії особи, спрямовані на утаювання походження такого майна.

На думку О. О. Дудорова, такими діями охоплюється активна поведінка особи щодо зміни правового статусу майна шляхом підроблення документів, що засвідчують право власності; отримання фіктивних документів, що засвідчують таке право; отримання фіктивних документів на придбання майна; оформлення права власності на підставних осіб; укладення фіктивних договорів про надання кредитів чи інших послуг (юридичних, аудиторських тощо); вчинення правочинів (які по факту є недійсними). На думку дослідника, дії, які охоплюються цією формою об'єктивної сторони складу злочину, є лише одним з етапів відмивання і досягнення його кінцевої мети — введення «брудного» майна у легальний обіг¹².

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 209 КК України, характеризується виною у формі умислу, про що свідчить словосполучення «якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом».

Водночас погоджуємося з точкою зору дослідників, які зазначають, що знання (усвідомлення) особою джерела походження майна характеризує умисну форму вини, а вказівка на те, що така особа повинна була знати, як саме майно було одержане, є ознакою необережності¹³.

---

¹² Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-ге вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор». 2018. С. 683.

¹³ Див.: Айдинян А. В. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, (ст. 209 Кримінального кодексу України): аналіз нової редакції (відповідно до закону

Криміналізація відмивання злочинного майна, вчинене з необережності (якщо правопорушник підозрював або повинен був знати, що власність була отримана від злочинної діяльності), є однією з рекомендацій міжнародних нормативно-правових актів та Директиви (ЄС) 2018/1673 Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2018 року про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінального права.¹⁴ Утім, видається спірною ситуація, коли кримінальна відповідальність за умисне відмивання злочинних доходів та відмивання, вчинене з необережності, передбачена в одній частині статті КК України.

Мотив та мета не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони цього злочину, крім такої форми об'єктивної сторони, описаної у ч. 1 ст. 209 КК України, як вчинення дій, спрямованих на приховування, маскуванню походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження. Тобто метою є приховування, маскуванню походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження.

З вищенаведеного вироку Костопільського районного суду Рівненської області вбачається, що суд кваліфікував дії директора ВАТ «Берестовецький спецкар'єр» щодо переведення грошових коштів з банківського рахунку товариства на інші банківські рахунки та зняття готівкою таких коштів, у тому числі які спрямовані на

України № 361-IX від 06 грудня 2019 р.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 310; Гуророва Н. О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: відповідність кримінального законодавства України та практики його застосування *acquis communaautaire*. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 45. С. 52; Клименко С. В. До питання особливостей суб'єктивної сторони легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. *Право.ua*. 2023. № 4. С. 121.

¹⁴ Див.: Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32018L1673>

приховування та маскуванню незаконного походження таких коштів та володіння ними, джерела їх походження і місцезнаходження.

Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 209 КК України, — загальний — фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності.

2. ПІДСТАВИ, ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Легалізація (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом, здебільшого вчиняється у складі організованих груп та злочинних організацій. Відповідно до ст. 216 КПК України досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 209 КК України, здійснюється Національною поліцією України та детективами Національного антикорупційного бюро України (стосовно працівників юридичних осіб публічного права). Відповідно до ч. 9 ст. 216 КПК України у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 209-209¹ Кримінального кодексу України, досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, який розпочав досудове розслідування або до підслідності якого

відноситься кримінальне правопорушення, що передував легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, крім випадків, коли ці кримінальні правопорушення віднесено згідно з цією статтею до підслідності Національного антикорупційного бюро України¹⁵. Оперативний супровід таких кримінальних проваджень здійснює Департамент стратегічних розслідувань.

Проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, має свої процесуальні особливості. Так, по-перше, відповідно до ч. 8 ст. 214 КПК України відомості про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, вносяться слідчим або прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань негайно після вручення особі повідомлення про підозру у вчиненні від імені та в інтересах такої юридичної особи злочину, передбаченого ст. 209 КК України. Про внесення відомостей слідчий або прокурор не пізніше наступного робочого дня письмово повідомляє юридичну особу. Провадження щодо юридичної особи здійснюється одночасно з відповідним кримінальним провадженням, у якому особі повідомлено про підозру. Відповідно до ч. 2 ст. 297-1 КПК України спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочину, передбаченого ст. 209 КК України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаній Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук¹⁶. Таким чином, національним кримінальним процесуальним

---

¹⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

¹⁶ Там само.

законодавством було забезпечено можливість органів досудового розслідування та оперативних підрозділів своєчасно розпочати діяльність із виявлення та припинення незаконної діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) майна.

Здійснюючи слідчу та оперативно-розшукову діяльність, необхідно встановлювати схеми легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, насамперед у результаті зловживань у базових галузях економіки, а саме: паливно-енергетичній, лісовій, будівельній, аграрній, банківській, машинобудівній, транспортній, а також при приватизації державних підприємств, використанні («освоєнні») бюджетних коштів, здійсненні експортно-імпорتنих операцій, фінансово-господарської діяльності на ринку виробництва й реалізації алкогольної продукції та у сфері надання різноманітних послуг. Також слід «оперативно» відпрацьовувати рахунки в банках, через які протягом доби безпідставно перераховуються на кореспондентські рахунки іноземних банків значні суми грошових коштів. Особливу увагу слід звернути на встановлення джерел надходження коштів на приватизацію державних підприємств (наприклад, обленерго, облгаз і т. ін.) у власників офшорних компаній. Складність виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка вчиняється злочинною організацією, пов'язана з необхідністю встановлення зв'язку між членами організації, які зовнішньо можуть діяти незалежно один від одного. Сам факт роботи у підставній організації не свідчить про входження особи у склад злочинної організації. Переважно справжні організатори, залишаючись у «тіні», використовують посередників, які не мають уявлення про злочинний характер діяльності¹⁷.

---

¹⁷ Аркуша Л. І. Сутність виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/01_12_2017/pdf/41.pdf

Обов'язковими для вивчення та використання є документи, які було безпосередньо використано для легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом. Такі документи, як правило, містять юридичну, економічну, митно-транспортну та банківську інформацію. Водночас така інформація може різнитись залежно від сфери, яка була використана для вчинення кримінального правопорушення.

Для кваліфікації кримінально караного діяння за ст. 209 ККУ майно, яке є предметом кримінального правопорушення, має бути прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом. Факт одержання майна злочинним шляхом — це злочин, який може встановити тільки суд, оголошуючи обвинувальній вирок. Це насамперед впливає зі ст. 17 КПК України, в якій зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Тоді для внесення ст. 209 ККУ до ЄРДР, повідомлення особі про підозру, обвинувачення згідно зі ст. 209 ККУ та засудження особи за ст. 209 ККУ є такі законні підстави: 1) особа підозрюється у злочині з одержання майна злочинним шляхом та у злочині за ст. 209 ККУ (легалізація такого майна). Наслідком має бути одночасне засудження особи за обидва злочини; 2) особа має бути попередньо засуджена за інший злочин, де встановлено отримання майна злочинним шляхом, або якщо за одержання майна злочинним шляхом засуджено іншу особу, та наявні докази, що в цьому випадку злочинні діяння вчинила особа, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом. В іншому випадку в діях особи немає складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 ККУ¹⁸.

---

¹⁸ Там само.

Факт наявності предикатного кримінального правопорушення може бути встановлений, виходячи із: 1) наявності обвинувального вироку/стану судимості в особи за вчинення корисливого або насильницько/корисливого суспільно небезпечного діяння, кошти/майно від якого використовуються для легалізації (відмивання); 2) наявності обвинувального вироку/стану судимості в особи за вчинення корисливого або насильницько/корисливого суспільно небезпечного діяння, кошти/майно від якого використовуються для легалізації (відмивання) іншою особою, яка є співучасником у вчиненні діяння, передбаченого ст. 209 КК України; 3) особа має повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України.

У випадках, коли предикатне кримінальне правопорушення та легалізація (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом, вчиняється різними особами, кримінальний правопорушник, який вчинив діяння, передбачене ст. 209 КК України, за попередньою згодою може бути залучений для проведення досліджуваної негласної слідчої (розшукової) дії.

У вироку Вищого антикорупційного суду від 21 листопада 2019 року у справі № 761/3762/19 визначено, що *іншою особою, матеріали стосовно якої розслідуються в окремому провадженні, було вчинено злочин, передбачений ч. 5 ст. 191 КК України. Після цього обвинувачений, діючи умисно, за попередньою з нею змовою, усвідомлюючи одержання коштів цією особою злочинним шляхом та з метою їх легалізації (відмивання) вчинив фінансові операції та правочини з даними коштами. У період часу з 12.05.2011 до 26.06.2013 ним укладено правочини із компанією-нерезидентом Briklin Limited, згідно з якими грошові кошти підлягали перерахуванню з банківських рахунків вказаної компанії на банківські рахунки інших фізичних та юридичних осіб. У подальшому обвинувачений зняв вказані кошти у вигляді готівки у приміщенні ПАТ «Альфа-Банк» за адресою: м. Київ, вул. Десятинна, 4/6. Він вчинив*

фінансові операції та правочини з коштами, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, на загальну суму 6015751,32 (шість мільйонів п'ятнадцять тисяч сімсот п'ятдесят один) долар (тридцять два) центи США. Ця сума в еквіваленті до національної валюти України, згідно з офіційним курсом Національного банку України на дату вчинення кожної фінансової операції, становить загалом 47967683,97 грн (сорок сім мільйонів дев'ятсот шістдесят сім тисяч шістсот вісімдесят три) гривні (дев'яносто сім копійок). Вона у вісімнадцять тисяч разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян та є особливо великим розміром. Особа обвинувачувався за частиною третьою статті 209 КК України у вчиненні фінансових операцій чи правочинів з коштами, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, за попередньою змовою групою осіб, в особливо великому розмірі¹⁹.

Аналіз наведених обставин кримінального правопорушення надає підставу для констатації, що предикатне кримінальне правопорушення та легалізація майна, отриманого незаконним шляхом, була вчинена різними особами. Основною умовою для кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 209 КК України є усвідомлення кримінальним правопорушником, що кошти, з якими він вчиняє фінансові операції, отримані злочинним шляхом. Особливого значення це також має під час встановлення факту легалізації майна у співучасті.

У таких випадках з метою отримання інформації щодо обставин предикатного кримінального правопорушення особа, яка вчинила легалізацію майна, отриманого незаконним шляхом, може бути

---

¹⁹ Вирок Вищого антикорупційного суду від 21 листопада 2019 року у справі № 761/3762/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85801979>

залучена до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема також задіяна в конфіденційному співробітництві.

Умови використання конфіденційного співробітництва викладені у ст. 275 КПК України, де зазначено, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом. Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру²⁰.

У наведеному вирокі зазначено, що *суд доходить висновку про необхідність затвердження угоди про визнання винуватості, виходячи з такого. Обвинувачений повідомив суду, що під час досудового слідства надав викривальні показання стосовно своїх дій та у іншому провадженні, яке розслідувалось Національним антикорупційним бюро України, де особу притягнуто до кримінальної відповідальності. Добровільно давав згоду на конфіденційне співробітництво та був залучений до проведення негласних слідчих дій. Прокурор угоду підтримав, зазначив про її добровільність. Підтвердив відсутність скарг зі сторони захисту на дії детектива чи прокурора під час слідства. Повідомив, що розглядуване кримінальне правопорушення належить до числа тих, щодо яких законом передбачена можливість укладення угоди про визнання винуватості. Стверджує, що обвинувачений викрив іншу особу у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, інформація щодо вчинення цієї особою злочину підтверджена*

---

²⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

доказами і справа, в тому числі, відносно цієї особи розглядається іншою колегією Вищого антикорупційного суду. Підтвердив у залученні та згоді обвинуваченого на участь у негласних слідчих діях. Судом досліджено: заяву обвинуваченого на ім'я детектива про приєднання до матеріалів провадження диску з платіжними дорученнями та протокол огляду диску; постанову прокурора від 20.12.2018, згідно з якою ним виділено з матеріалів досудового розслідування №4201600000001157 в окреме провадження матеріали за підозрою обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 209 КК України; розсекречений протокол за результатами проведення аудіоконтролю особи за участю обвинуваченого; заяву та розписку обвинуваченого на ім'я детектива, за якими він дає згоду на конфіденційне співробітництво при проведенні негласних слідчих розшукових дій²¹.

Документування легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом злочинними угрупованнями, як правило, вчиняється за таким алгоритмом: 1) виявлення та фіксація слідів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України. Встановлення ознак, які свідчать про наявність предикатного кримінального правопорушення та використання відповідного майна для легалізації. Вказана дія реалізується під час оперативного пошуку; 2) визначення знарядь та засобів, які використовувались для вчинення легалізації майна та предикатного кримінального правопорушення. Аналіз змісту узагальнених матеріалів, визначення їх достатніми для здійснення оперативно-розшукової та контррозвідальної діяльності. Дослідження схеми, за якою було легалізовано майно, встановлення потенційних джерел доказів. Встановлення об'єкта фінансового моніторингу; 3) визначення приблизної кількості учасників організованої групи чи злочинної організації, а також осіб, які можуть мати інформацію щодо обставин кримінального

---

²¹ Там само.

правопорушення та бути залучені в якості свідків; 4) планування заходів оперативного супроводу кримінального провадження; 5) фіксація та припинення вчинення кримінального правопорушення.

Для забезпечення реалізації вказаних етапів документування мають проводитись негласні слідчі (розшукові) дії, а саме: аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; спостереження за особою, річчю або місцем; моніторинг банківських рахунків; аудіо-, відеоконтроль місця та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Відповідно до ч. 1 ст. 250 КПК України у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами ст. 209 КК України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді²². Основна практична проблема розкриття та розслідування випадків легалізації майна знаходиться у площині необхідності у відмежуванні так званої «нульової фази», якою є вчинення предикатного кримінального правопорушення від реалізації заходів, спрямованих безпосередньо на легалізацію майна, отриманого незаконним шляхом. У більшості випадків безпосередньою метою правоохоронних органів є встановлення обставин вчинення саме предикатного

---

²² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

правопорушення, оскільки, фактично, легалізація є способом приховання результату його вчинення — незаконного майна.

Оскільки цей вид злочину вчиняють переважно у складі злочинної організації, то для проведення допиту підозрюваного має значення вивчення особистості допитуваного. Правильному вирішенню тактичних задач під час проведення допиту підозрюваного організатора злочинного формування, активних і менш активних учасників організованої злочинної діяльності передують з'ясування ознак, які характеризують особистість (вік, освіта, займана посада, на якій ланці перебуває в злочинній організації, доля із загального злочинного прибутку). Слід ураховувати, що керівне ядро, організатор злочинного формування — це особи, які мають авторитет у суспільстві у зв'язку зі службовим становищем, удаваним спонсорством тощо²³ (цитовано за С. С. Чернявським, О.Є. Користіним, В. А. Некрасовим та ін. — прим. авт.). Ключовим аспектом тактики розкриття випадків легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом, є застосування негласних слідчих (розшукових) дій. Метою таких дій є: 1) встановлення всіх учасників організованої групи/злочинної організації, діяльність якої пов'язана з легалізацією майна (що є важливим, оскільки відповідно до результатів аналізу судової та правоохоронної практики, у більшості випадків кримінальні правопорушення, передбачені ст. 209 КК України, та предикатні кримінальні правопорушення вчиняються у співучасті, що спрощує механізм реалізації кримінально протиправного умислу; непоодинокими також є випадки, коли окремі співучасники були залучені як до вчинення предикату, так і безпосередньо — легалізації). Окрема увага має бути приділена встановленню кримінальних зв'язків між співучасниками та їх ієрархію, оскільки часто до реалізації

---

²³ Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности. Харьков, 2002. С. 280–283.

кримінально протиправних схем залучаються сторонні особи, які заздалегідь непоінформовані про мету такої діяльності. *Першочергове значення має встановлення саме організатора.*

Слідчі не завжди виявляють усіх учасників організованої групи. Нерідко до відповідальності притягують другорядних осіб, а не організаторів злочинної діяльності. Розслідування вказаної групи злочинів варто проводити слідчо-оперативною групою, в якій кожного слідчого закріплено за конкретним підозрюваним — членом злочинної організації. Під час проведення допиту підозрюваного необхідно з'ясувати обставини, пов'язані з учиненням легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, з формуванням злочинного угруповання, кількістю учасників та функціями, які виконує кожний з них. *Під час проведення допиту слідчий має встановити такі обставини:* склад злочинної організації, її функціональні ролі; хто є ініціатором створення злочинної організації та її керівником; хто з учасників належить до керівного складу злочинної організації; протягом якого часу функціонувала злочинна організація; коли кожен член формування ввійшов до кримінального колективу і скільки часу перебував у його складі; як між собою були пов'язані члени злочинного формування; чи було розроблено спеціальний план захисту від викриття і хто його розробляв, у чому конкретно цей план полягав; чи існував зв'язок з корумпованими працівниками органів влади та управління та в чому він конкретно полягав; хто розробляв кримінальну технологію вчинення легалізації (відмивання) доходів; хто обирав об'єкт злочинного посягання, хто розробляв план вчинення злочину та здійснював підготовчі заходи, в тому числі розподіляв ролі, навчав прийомам учинення злочину та способам їх приховування; хто розробив загальну лінію поведінки на слідстві, у разі розкриття протиправної діяльності, кому та які саме давали поради; хто розподіляв злочинні доходи та як їх легалізовували (відмивали); в чому саме полягав план підготовки вчинення злочину та

його спосіб; як та хто вивчав обстановку вчинення злочину; чи використовувалась існуюча обстановка або корумповані чиновники створювали сприятливі умови для проведення злочинної акції; які перепони було виявлено під час підготовки до злочину та як їх було подолано; які встановлено взаємовідносини в злочинній організації, чи наявні конфлікти між членами формування²⁴.

Обов'язковими для врахування є стадії легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом. *Як правило, таких стадій — чотири:* 1) *звільнення від готівкових грошей* — здебільшого під час виконання такого завдання використовуються пособники, серед яких більшість є фіктивними підприємцями, які мають власні рахунки в банках; 2) *розподіл грошових коштів* — реалізується шляхом придбання цінних паперів, обміну валюти тощо; 3) *приховування предикатного кримінального правопорушення, а також усіх посткримінальних дій, спрямованих на забезпечення умислу на вчинення легалізації*; 4) *стадія інвестування* — остаточна легалізація (відмивання) коштів, отриманих незаконним шляхом (відкриття нового бізнесу, інвестування тощо).

Аудіо-, відеоконтроль особи. Відповідно до ст. 260 КПК України, аудіо, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування²⁵. У ст. 267 КПК України визначено, що слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи

²⁴ Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 80–81.

²⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів, з метою: 1) виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування; 2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину; 4) виявлення осіб, які розшукуються; 5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи²⁶. Відповідно до ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді ввійти до житла чи іншого володіння особи лише в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 цього Кодексу, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 цього Кодексу²⁷.

Водночас під час проведення вказаної негласної слідчої (розшукової) дії необхідно звертати увагу на встановлений ст.ст. 23 та 94 КПК України порядок дослідження документів, аудіо- та відеозаписів.

---

²⁶ Там само.

²⁷ Там само.

Порушення вимог, викладених у наведених нормах, може стати підставою для визнання порушення законності під час проведення НС(Р)Д.

Так, у постанові Верховного Суду від 24 травня 2018 року (справа № 332/2781/15-к) адвокат звертав увагу на те, що твердження прокурора, що вказана негласна слідча розшукова дія є аудіо-, відеоконтролем особи, безпідставні, оскільки згідно з п.1 ч. 4ст. 258 КПК України аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, який складається з доступу до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Колегія суддів погоджується з висновком суду, що спілкування в умовах СІЗО обвинувачених із слідчим прокуратури і трьома оперуповноваженими співробітниками міліції, які розслідували злочини, в жодному разі не можна визнати слідчою розшуковою дією аудіо-, відеоконтролем особи, оскільки учасники такого спілкування не мали жодних підстав вважати, що спілкування є приватним. Більше того, на це вказує прохання обвинуваченого надати адвоката під час такого «приватного» спілкування, в чому йому було відмовлено. Колегія суддів погоджується з висновком суду про те, що під час проведення оперативно-розшукових заходів щодо обвинувачених було істотно порушено права та свободи людини, гарантовані Конституцією України та законами України, оскільки даний оперативно-розшуковий захід мав ознаки допиту вказаних осіб співробітниками міліції. При цьому обвинуваченим не був роз'яснений їх процесуальний статус, було порушено їх право на захист та отримано від них пояснення, без повідомлення про право відмовитись від давання показань та не відповідати на запитання. Також встановлена невідповідність стенограми № 1 даним відеозапису на відеокасеті BASF E-1000EQ 51. При перегляді відеокасет, які є додатками до протоколів оперативно-розшукових заходів відносно обвинувачених судом встановлено, що на останніх здійснювався психологічний

тиск з боку працівників правоохоронних органів. А тому вказані докази судом правильно визнані недопустимими²⁸.

Особлива увага має також приділятися розмежуванню порядку та підстав для проведення вказаної негласної слідчої (розшукової) дії та допиту особи, особливо якщо це стосується випадків, коли кримінальний правопорушник надає викривальну інформацію щодо себе, зокрема під час спілкування з працівниками Національної поліції.

У постанові Верховного Суду від 09 грудня 2020 року (справа № 756/12749/18) визначено, що стосовно доводів засудженого про порушення під час проведення НСРД щодо нього, а саме аудіо-, відеоконтролю особи, колегія суддів вважає їх обґрунтованими. Як убачається з матеріалів провадження, в основу обвинувального вироку, крім інших, покладено докази, отримані за результатами негласної слідчої розшукової дії аудіо-, відеоконтролю особи, проведеної на підставі ухвали слідчого судді Апеляційного суду м. Києва від 07 листопада 2017 року. Під час цієї слідчої дії зафіксовано, як у приміщенні кабінету №307 Оболонського УП ГУНП у м. Києві обвинувачений, який на той час був затриманим за підозрою у вчиненні особливо тяжкого злочину і йому було обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою, при спілкуванні з працівниками поліції повідомляє обставини вчинення ним і іншим співучасником нападу на потерпілого. Ці дані містяться у протоколі за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій від 07 лютого 2018 року (т.3 а. с. 134) та протоколі огляду предметів від 19червня 2018 року, складеному старшим слідчим СУ ГУНП у м. Києві за результатом огляду флеш накопичувача «SanDisk» (т.3 а. с. 144-162). На думку колегії суддів, спілкування у приміщенні управління поліції затриманої особи, яка перебуває під контролем працівників поліції, з працівниками поліції не може вважатися приватним, а проведена слідча дія за своїм

---

²⁸ Постанова Верховного Суду від 24 травня 2018 року (справа № 332/2781/15-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74409389>

змістом є допитом. На це вказує характер спілкування працівників поліції з обвинуваченим. Зокрема обвинувачений їм повідомляє про те, як вони зі співучасником готувались до нападу, а також розкриває інші обставини вчинення кримінального правопорушення. Однак органом досудового розслідування викривальні показання обвинуваченого стосовно себе отримані саме як результат проведення НСРД щодо аудіо-, відеоконтролю особи. Таким чином, органом досудового розслідування було порушено право особи не свідчити проти себе, а також усупереч вимогам ст. 52 КПК України в ході слідчої дії, яка за своїм змістом є допитом особи, яка підозрюється у вчиненні особливо тяжкого злочину, не було забезпечено участі захисника. Враховуючи викладене, колегія суддів дійшла висновку, що докази, отримані за результатами проведеного аудіо-, відеоконтролю особи, а саме протокол за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій від 07 лютого 2018 року (т. 3 а. с. 134) та протокол огляду предметів від 19 червня 2018 року, складений старшим слідчим СУ ГУНП у м. Києві, за результатом огляду флеш накопичувача «SanDisk» (т.3 а.с.144-162), не можна вважати допустимими²⁹.

Така практика Верховного Суду повною мірою відповідає практиці Європейського суду з прав людини, з позиції якого запис голосів заявників на момент висунення обвинувачення, коли вони знаходилися в камері в поліції, вказує на втручання в їх право на повагу до приватного життя у значенні пункті 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод... З урахуванням зробленого в рішеннях у справах «Malone v. the United Kingdom», «Halford v. the United Kingdom» та «Khan v. the United Kingdom» висновку, відповідно до якого відсутність будь-яких чітких правових підстав для перехоплення телефонних розмов у державних і приватних телефонних

---

²⁹ Постанова Верховного Суду від 09 грудня 2020 року (справа № 756/12749/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93505778>

системах та використання прихованих пристроїв спостереження в приватних приміщеннях не відповідає вимогам законності, Суд вважає, що в разі, якщо записувальний пристрій застосовується у приміщенні поліцейської дільниці без відома або згоди відповідної особи, жодної істотної різниці не виникає. Основоположний принцип, згідно з яким внутрішнє право повинно забезпечувати захист від свавілля та зловживань у ході використання прихованих методів спостереження, рівною мірою застосовується і в цій ситуації (§§ 60, 62 рішення від 25.09.2001 р. у справі «P. G. and J. H. v. United Kingdom»)³⁰.

Арешт, огляд і виїмка кореспонденції. Відповідно до ст. 261 КПК України накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. Арешт на кореспонденцію накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування. Накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції. Кореспонденцією, передбаченою цією статтею, є листи всіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами. Після закінчення строку, визначеного в ухвалі слідчого судді, накладений на кореспонденцію арешт вважається скасованим³¹.

---

³⁰ Case of P. G. and J. H. v. United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights from 25 September 2001. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59665>; Крет Г. М. Загальні положення проведення аудіо-, відеоконтролю особи. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d3bc5d86-1edd-49a0-aef6-14095e5dedea/content>

³¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Відповідно до ст. 262 КПК України огляд затриманої кореспонденції проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності — за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію. При виявленні в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Зняття копій чи отримання зразків здійснюється з метою збереження конфіденційності накладення арешту на кореспонденцію. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги. У разі відсутності речей чи документів, які мають значення для досудового розслідування, слідчий дає вказівку про вручення оглянутої кореспонденції адресату. Про кожен випадок проведення огляду, виїмки або затримання кореспонденції складається протокол згідно з вимогами цього Кодексу. У протоколі обов'язково зазначається, які саме відправлення були оглянуті, що з них вилучено і що має бути доставлено адресату або тимчасово затримано, з яких відправлень знято копії чи отримано зразки, а також про проведення інших дій, передбачених частиною другою цієї статті. Керівники та працівники установ зв'язку зобов'язані сприяти проведенню негласної слідчої (розшукової) дії і не розголошувати факт її проведення чи отриману інформацію³².

---

³² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Вказана негласна слідча (розшукова) дія полягає у встановленні зв'язків між членами організованих груп та злочинних організацій, які беруть участь у реалізації кримінально протиправного умислу, скерованого на легалізацію (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом. Огляд та виїмка кореспонденції надає можливість визначити схему легалізації, особливості розподілу ролей між членами ОГ та ЗО та своєчасно припинити кримінально протиправну діяльність. Часто під час проведення наведеної негласної слідчої (розшукової) дії правоохоронні органи отримують документи, які є безпосередніми доказами факту вчинення легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом та/або предикатних кримінальних правопорушень.

Водночас необхідно дотримуватись послідовності під час здійснення процесуальних дій, пов'язаних зі здійсненням такої негласної слідчої (розшукової) дії, а також відмежовувати її від інших слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. Прикладом є предмет розгляду апеляційним судом у кримінальному провадженні щодо розгляду предикатного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 305 КК України (контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів).

Так, в ухвалі Апеляційного суду міста Києва від 26 липня 2018 року (справа № 752/16038/15) зауважено, що не ґрунтуються на чинному кримінальному процесуальному законодавстві і посилання апелянтів на істотність порушення прав на захист ОСОБА_6 при проведенні цієї негласної слідчої (розшукової) дії внаслідок того, що для відкриття міжнародного поштового відправлення та заміни кокаїну на дозволу речовину крохмаль необхідно було попередньо отримати ухвалу слідчого судді на такий дозвіл, оскільки мова йде про кореспонденцію, тобто втручання у приватне життя особи. При цьому судова колегія бере до уваги те, що на час проведення вказаної негласної слідчої

(розшукової) дії ОСОБА_6 повідомлення про підозру не виносилося, реальний отримувач кореспонденції встановлений не був, таким могла виявитися особа, яка прийде на відділення зв'язку для отримання цього міжнародного поштового відправлення і фактично ОСОБА_6 було повідомлено про підозру лише 27 липня 2015 року. Отже, в цьому конкретному випадку тимчасове обмеження конституційних прав саме ОСОБА_6 могло б полягати лише в одному в обмеженні його права прийти чи не приходити для отримання міжнародного поштового відправлення, а такої мети прокурор, слідчий та орган дізнання не ставили. Таким чином, судова колегія визнає, що зафіксовані в протоколі про хід негласної слідчої (розшукової) дії контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої поставки, як і в протоколі за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій і додатках до нього (т.1, а. с. 15-16, 17-24) відомості є належними і допустимими доказами у кримінальному провадженні. Протокол за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій від 28 липня 2015 року має відповідні відмітки про зняття грифу таємності за актом № 14/22038), штамп Управління забезпечення охорони державної таємниці «до вхідного № 2743т від 14 серпня 2015 року», Головного слідчого управління Служби безпеки України «до вх. № 721/т/нсд від 10 серпня 2015 року», належні відмітки виконавця ОСОБА_12; він зареєстрований за № 14/3/1-19460, а тому будь-яких сумнівів у дійсності цього протоколу та зафіксованих у ньому відомостей у судової колегії не виникає. У цьому протоколі також міститься вказівка про те, що виконавці майор ОСОБА_12 та капітан ОСОБА_27 діють на підставі доручення Головного слідчого управління СБ України та постанови Генеральної прокуратури України від 16 липня 2015 року № 7896т. Таким чином, міркування апелянтів про те, що ця негласна слідча (розшукова) дія проведена без відповідного доручення слідчого та постанови прокурора не ґрунтуються на матеріалах кримінального провадження, а та обставина, що згадані письмові доручення слідчого та постанова прокурора не були долучені

до матеріалів кримінального провадження, не відкриті стороні захисту в порядку ст. 290 КПК України, не надані до суду першої інстанції істотного значення для визнання достовірності та допустимості вказаних слідчих дій і доказового значення їх результатів істотного значення не має, а вказує лише на те, що сторона захисту в ході досудового розслідування і в суді першої інстанції своїми правами на захист з тих чи інших міркувань або причин не скористалась у повному обсязі, бо за загальним правилом, загальновідомі факти та обставини, а посилання в протоколах на доручення Головного слідчого управління та постанову Генеральної прокуратури уже тим самим роблять загальновідомими факти існування цих доручення і постанови, не підлягають доведенню за винятком випадків, коли ці факти обґрунтовано ставляться під сумніви однією зі сторін³³.

Із урахуванням наведеного прикладу вбачається доцільним розмежовувати огляд місця події з оглядом і виїмкою кореспонденції, відповідно до положень ст. 258 та ч. 4 ст. 261 КПК України (на підставі ухвали слідчого судді про накладення арешту на кореспонденцію та із урахуванням заборони на таке втручання без ухвали слідчого судді, зокрема і аудіо-, відео контроль особи, арешт, огляд і виїмку кореспонденції, зняття інформації з транспортних комунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем).

Під час проведення вказаної негласної слідчої (розшукової) дії у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом, необхідно чітко визначати відповідність потреби підставам для її проведення, визначеним у національних законодавчих та інших нормативно-правових документах.

---

³³ Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 26 липня 2018 року (справа № 752/16038/15). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75742118>

Так, ЄСПЛ у справі «Волохи проти України» від 2 листопада 2006 року (Заява № 23543/02) зауважив, що норма права є «передбачуваною», якщо вона сформульована з достатньою чіткістю, що дає змогу кожній особі — у разі потреби за допомогою відповідної консультації — регулювати свою поведінку. Суд наголошував на важливості цього принципу стосовно таємного спостереження наступним чином (див. рішення у справі *Malone v. United Kingdom*, від 2 серпня 1984 року, п. 67, рішення у справі *Amann v. Switzerland*, № 27798/95, п. 56, ЄСПЛ 2000-II): «Суд завжди дотримувався думки, що словосполучення «згідно із законом» не просто відсилає до національного законодавства, а й пов'язане з вимогою якості «закона», тобто вимогою дотримання принципу «верховенства права», про що прямо говориться у преамбулі Конвенції... Отже, цей вислів означає — і це впливає з предмета і мети статті 8, — що в національному законодавстві має існувати засіб правового захисту від свавільного втручання державних органів у права, гарантовані пунктом 1... Ризик такої свавільності є особливо очевидним в умовах, коли повноваження виконавчої влади здійснюються таємно... Оскільки здійснювані на практиці заходи таємного спостереження за обміном інформації є закритими для їх ретельного аналізу з боку осіб, яких це стосується, або з боку громадськості загалом, надання правової дискреції органам виконавчої влади у вигляді необмежених повноважень було б несумісним з принципом верховенства права. Отже, закон має з достатньою чіткістю визначати межі такої дискреції, наданої компетентним органам, і порядок її здійснення, з урахуванням законної мети даного заходу, щоб забезпечити особі належний захист від свавільного втручання».

Суд має бути впевненим щодо існування адекватного та ефективного захисту від зловживання, оскільки система заходів таємного спостереження, що розроблена для захисту національної безпеки та громадського порядку, пов'язана із ризиком порушення або навіть зруйнування принципів демократії на підставі її захисту (див. вищевказане рішення

у справі *Klass and Others v. Germany*, пп. 49–50). Такі гарантії захисту мають бути чітко встановлені законом та мають застосовуватись до нагляду за діяльністю відповідних органів або служб. При наглядових провадженнях мають дотримуватись цінності демократичного суспільства настільки добросовісно, наскільки це можливо, зокрема верховенство права, про що прямо говориться у Преамбулі Конвенції. Верховенство права між іншим (*inter alia*) передбачає, що втручання органів виконавчої влади у права осіб має підлягати ефективному контролю, який зазвичай має здійснюватись судовим органом, щонайменше як останньою інстанцією, оскільки судовий контроль надає найбільші гарантії незалежності, безсторонності та здійснення належного провадження (див. Вищевказане рішення у справі *Klass and Others v. Germany*, п. 55). Суд зауважує, що у цій справі перегляд постанови про накладення арешту на кореспонденцію відповідно до статті 187 Кримінально-процесуального кодексу було передбачено ще на початковій стадії, коли арешт та виїмка кореспонденції були санкціоновані. Проте відповідне законодавство не передбачало жодного проміжного перегляду постанови у розумні проміжки часу або будь-яких строків для такого втручання. Також законодавство не передбачало додаткового залучення судових органів для нагляду за діяльністю правоохоронних органів при здійсненні останніми повноважень, які розглядаються у цій справі. В результаті, постанова про накладення арешту на кореспонденцію заявників залишалась чинною протягом більш ніж одного року після закриття кримінальної справи відносно їх родича п. В., і національні суди жодним чином не відреагували на цей факт³⁴.

Отже, наведені ЄСПЛ положення щодо особливостей проведення заходів оперативного супроводу кримінального провадження надає підставу для констатації потреби в чіткому визначенні умов та меж

³⁴ Справа «Волохи проти України». Рішення ЄСПЛ від 2 листопада 2006 року (Заява № 23543/02). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%5B%22001-172266%22%5D>

застосування оперативними підрозділами своїх дискреційних повноважень під час проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії як арешт, огляд і виїмка кореспонденції. Така рекомендація скерована на забезпечення дотримання правоохоронними органами положень ст. 31 Конституції України³⁵, в якій визначено, що кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Відповідно до ст. 263 КПК України зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг) є різновидом втручання у приватне спілкування, що проводиться без відома осіб, які використовують засоби електронних комунікацій (телекомунікацій) для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження. В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення

---

³⁵ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки. Керівники та працівники операторів електронних комунікацій зобов'язані сприяти виконанню дій із зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді³⁶.

Спостереження за особою, річчю або місцем. Відповідно до ст. 269 КПК України для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитися візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження. За результатами спостереження складається протокол, до якого долучаються отримані фотографії та/або відеозапис. Спостереження за особою згідно з частиною першою цієї статті проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248-250 цього Кодексу. Спостереження за особою до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку, передбаченому частиною першою статті 250 цього Кодексу³⁷. Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 209 КК України, відноситься до категорії тяжких злочинів, що свідчить про

---

³⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

³⁷ Там само.

можливість проведення стосовно осіб, які вчинили таке суспільно небезпечне діяння вказаної негласної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 250 КПК України вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, є підставою для спостереження за особою, річчю або місцем до постановлення ухвали слідчого судді та може бути розпочато на підставі постанови слідчого, прокурора.

Водночас однією з найбільш розповсюджених помилок, які допускаються під час документування легалізації (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом та застосування вказаної негласної слідчої (розшукової) дії, є *невжиття необхідних і достатніх заходів для розсекречення матеріалів, які стали процесуальною підставою для проведення спостереження за особою, річчю або місцем з метою надання їх стороні захисту та для відкриття матеріалів іншій стороні у відповідності зі ст. 290 КПК.* Другою проблемою є *несвоєчасне відкриття матеріалів, які були отримані стороною обвинувачення після передачі справи в суд відповідно до положень ч. 11 ст. 290 КПК України.*

Винятком є положення, викладені в абзаці другому ч. 6 ст. 290 КПК України, де зазначено, що сторона захисту має право не надавати прокурору доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Вирішення питання про віднесення конкретних матеріалів до таких, що можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і, як наслідок, прийняття рішення про надання чи ненадання прокурору доступу до таких матеріалів, може бути відкладено до закінчення ознайомлення сторони захисту з матеріалами досудового розслідування³⁸.

---

³⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Окремої уваги також потребує порядок проведення негласної слідчої (розшукової) дії та фіксація її результатів. У Постанові Верховного Суду від 18 лютого 2020 року (справа № 5458/2657/15-к) зауважено, що як вбачається з матеріалів кримінального провадження, під час досудового розслідування та в судах першої і апеляційної інстанцій, в порядку ст. 290 КПК, ухвала слідчого судді Апеляційного суду Полтавської області від 19 травня 2015 року про надання дозволу на проведення оперативно-розшукового заходу у виді спостереження за річчю та за особами, які з нею контактують у рамках оперативно-розшукової справи № 2/15 від 13 березня 2015 року, стороні захисту не відкривалася. Втім, відповідно до правового висновку Великої Палати Верховного Суду, викладеного в постанові 16 жовтня 2019 року (провадження 13-43кс19) процесуальні документи про надання дозволу на проведення НСРД не є самостійним доказом у кримінальному провадженні. Процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД, не є документами у розумінні частини другої статті 99 КПК, оскільки не містять зафіксованих та зібраних оперативними підрозділами фактичних даних про протиправні діяння. Відповідно такі процесуальні документи, у тому числі, ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення НСРД повинні досліджуватися судом під час судового розгляду з метою оцінки допустимості доказів, отриманих в результаті НСРД. Так, під час безпосереднього дослідження доказів у змагальній процедурі судового розгляду суд має оцінити докази, отримані в результаті НСРД із перевіркою процесуальних підстав для проведення НСРД, в тому числі у випадках, коли такі матеріали не були надані стороні захисту у порядку, передбаченому ст. 290 КПК через їх фактичну відсутність у сторони обвинувачення на час завершення досудового розслідування. Водночас сторона обвинувачення повинна вживати необхідних і достатніх заходів для розсекречення матеріалів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД з метою найшвидшого надання їх стороні захисту, в т.ч. і для відкриття матеріалів іншій стороні у відповідності

зі ст. 290 КПК. Якщо відповідні процесуальні документи були отримані стороною обвинувачення після передачі справи в суд, вона зобов'язана здійснити їх відкриття згідно з ч. 11 ст. 290 КПК.

Системне тлумачення ст. 290 КПК дозволяє зробити висновок, що відповідно до ч. 12 ст. 290 КПК, якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів, які є в її розпорядженні, то відповідно до положень цієї статті, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази. В ухвалі слідчого судді про проведення НСРД немає жодних відомостей, які можуть бути доказами у конкретному кримінальному провадженні. Ця ухвала за своєю правовою природою є процесуальною підставою для отримання доказів. Але сам доказ вона не підміняє і у доказ не трансформується. Ухвала слідчого судді про проведення НСРД повинна досліджуватися судом з метою оцінки допустимості доказів, отриманих в результаті НСРД. На етапі досудового розслідування стороною у відповідності до ст. 290 КПК повинні розкрити всі докази, які є у їхньому розпорядженні. Однак, оцінка належності, допустимості кожного із доказів буде здійснюватися судом, і суд, аналізуючи кожен із доказів, повинен дослідити процесуальні підстави (ухвали, клопотання тощо), які стали підставою для отримання будь — якого з доказів. Відповідно до ч. 1 ст. 22 КПК, кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК. Таким чином, докази у вигляді результатів НСРД повинні бути безумовно відкриті стороні захисту у порядку, визначеному ст. 290 КПК. Однак процесуальні документи, а саме ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД можуть бути надані і під час судового розгляду. Невідкриття таких процесуальних документів до моменту передачі кримінального провадження до суду не може стати безумовною підставою для визнання всіх результатів НСРД недопустимими доказами. Лише у випадку відсутності у сторони обвинувачення

і ненадання суду під час розгляду справи в суді відповідних ухвал слідчих суддів про дозвіл на проведення НСРД, суд може поставити під сумнів допустимість отриманих результатів НСРД, як доказів. Якщо відповідні ухвали будуть надані суду, що розглядає кримінальне провадження, суд на основі оцінки доказів у їх сукупності, а також з урахуванням процесуальних підстав для проведення НСРД, з урахування позицій сторін, в тому числі, з урахуванням позиції сторони захисту, може прийняти рішення про їх допустимість. Зважаючи на наведене, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД не є доказом у розумінні статей 84, 99 КПК, в ній не містяться відомості, які можуть бути використані як докази. Водночас така ухвала є процесуальною підставою для отримання доказу, а тому повинна бути надана стороні захисту для забезпечення принципу змагальності. Процесуальні підстави для проведення НСРД повинні бути враховані судами під час всебічної оцінки доказів, отриманих в результаті проведення НСРД. Суд на основі комплексної оцінки доказів, отриманих в результаті НСРД, за умови дотримання принципу змагальності, повинен перевірити процесуальну підставу для їх отримання та вирішити питання про їх допустимість³⁹.

Виходячи з наведеного прикладу із судової практики, можна констатувати, що з метою попередження випадків, які утворюють підстави для неврахування результатів проведення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 269 КПК України, необхідно враховувати всі можливі форми спостереження за особою, річчю або місцем. Зокрема, важливим також є розуміння того, що може вважатись результатом проведення такої НС(Р)Д.

Аналіз ст. 269 КПК України дозволяє виокремити декілька підстав для класифікації цієї НСРД. По-перше, це застосування фотграфування, відеозапису та спеціальних технічних засобів для

---

³⁹ Постанова Верховного Суду від 18 лютого 2020 року (справа № 5458/2657/15-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88168680>

спостереження (із застосуванням або без нього). По-друге, об'єкти, за якими проводиться візуальне спостереження (особа, річ, місце). По-третє, коло осіб, за якими може проводиться візуальне спостереження (одна конкретна особа або ця особа та всі ті, хто з нею контактує). При цьому, за першим критерієм можна виокремити візуальне спостереження, що здійснюється: 1) без використання жодних технічних засобів; 2) з використанням засобів фотографування, відеозапису та технічних засобів для спостереження; 3) з використанням лише технічних засобів для спостереження; 4) з використанням технічних засобів для спостереження та відеозапису; 5) з використанням технічних засобів для спостереження та фотографування; з використанням лише засобів відеозапису; 7) з використанням лише засобів для фотографування; 8) з використанням засобів для фотографування та відеозапису. *Фактичне запровадження законодавцем такої класифікації на практиці призводить до того, що відсутність у будь-якому з процесуальних документів (клопотання про проведення спостереження; ухвала слідчого судді про дозвіл на його проведення; постанова про проведення візуального спостереження; доручення на його проведення) вказівки на застосування відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження призводить до відсутності формальних підстав їх використання, що унеможливорює ефективну організацію досліджуваної НСРД, документування фактів злочинної діяльності, використання зібраних матеріалів у кримінальному провадженні⁴⁰.*

Отже, під час документування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 209 КК України, а також проведення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 269 КПК України, візуальне спостереження за особою може проводитись як під час виявлення

⁴⁰ Грібов М. Л. Види візуального спостереження у кримінальному провадженні. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2016_Gribov.pdf

та контролю за учасниками організованої групи/злочинної організації, так і з метою їх встановлення. В окремих випадках ця НС(Р)Д проводиться для встановлення обставин предикатного кримінального правопорушення та осіб, які були залучені для його вчинення. Обов'язковою умовою є визначення переліку технічних засобів, які застосовуються для проведення цієї НС(Р)Д.

На підставі аналізу слідчої та оперативної практики можна стверджувати, що є випадки, коли звернення до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на проведення НСРД не має жодного сенсу, оскільки права і свободи людини в цьому разі не порушують. Зокрема, це ті випадки, коли НСРД проводять стосовно конкретної особи за її згодою (або ініціативою). Згідно з ч. 2 ст. 32 Конституції України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Під час досудового розслідування окремих злочинів потерпілі (або особи, щодо життя, здоров'я або майна яких, за інформацією, внесеною до ЄРДР, готують учинення злочину) подеколи є ініціаторами проведення стосовно них НСРД або охоче погоджуються з відповідними пропозиціями слідчих, прокурорів. Ідеться про розслідування вчинення вимагань, примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, погроз убивством, а також розслідування готування або замаху на вбивства, розбої, грабежі, крадіжки, незаконні заволодіння автотранспортними засобами тощо. Безумовно, що для одержання фактичних даних про окреслені вище кримінальні правопорушення може бути застосовано норми ст. 271 КПК України та проведено спеціальний слідчий експеримент або імітування обстановки вчинення злочину. Проте практика свідчить, що під час збирання доказів про вчинення або готування чи замаху на ці злочини слід одночасно здійснювати візуальне спостереження, аудіо-,

відеоконтроль місця, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж тощо⁴¹.

Негласна слідча (розшукова) дія, передбачена ст. 269 КПК України, часто проводиться за згодою одного з учасників злочинного угруповання, у складі якого було вчинено легалізацію (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом. У більшості випадків за таких обставин шляхом спостереження за особою, річчю або місцем встановлюються схеми легалізації, всі учасники злочинного угруповання, джерело коштів, пов'язаних з фінансовими операціями, тощо.

У продовження наведеної вище позиції щодо необхідності у своєчасному розкритті матеріалів, отриманих у ході проведення негласної слідчої (розшукової) дії, необхідно відзначити процесуальну роль прокурора у забезпеченні процесу документування діяльності злочинних угруповань, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) майна, отриманого злочинним шляхом, яка, серед іншого, полягає у забезпеченні належних доказів у кримінальному провадженні. *Ініціювання розсекречення документів, отриманих за результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії та відкриття таких документів на етапі закінчення досудового розслідування, є обов'язком прокурора.*

У Постанові Верховного Суду від 4 листопада 2021 року (справа № 520/6701/18) зауважено, що *враховуючи, що НСРД проводяться під час досудового розслідування за ініціативою сторони обвинувачення, ця сторона має їх у своєму розпорядженні, зокрема прокурор процесуальний керівник цього розслідування. Згідно з ч. 2 ст. 36 КПК прокурор має повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування. Що стосується процесуальних документів, які мають гриф секретності, то за змістом статей 85, 92, 290 КПК прокурор процесуальний керівник зобов'язаний під час досудового*

---

⁴¹ Грібов М. Л. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо особи за її згодою. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 87–95.

розслідування заздалегідь ініціювати процедуру їх розсекречення одночасно з результатами НСРД і забезпечити відкриття цих документів на етапі закінчення досудового розслідування. Крім того, Велика Палата Верховного Суду постановою від 16 жовтня 2019 року у справі № 640/6847/15-к (провадження № 13-43к19) уточнила висновки щодо застосування норми права, зроблені раніше у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у провадженні № 13-37к18, акцентувавши увагу на тому, що сторона обвинувачення повинна вживати необхідних і достатніх заходів для розсекречення матеріалів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД, з метою їх надання стороні захисту, і виконувати в такий спосіб вимоги щодо відкриття матеріалів іншій стороні відповідно до вимог ст. 290 КПК. Разом із тим Велика Палата Верховного Суду констатувала, що якщо сторона обвинувачення не вживала необхідних і своєчасних заходів, спрямованих на розсекречення матеріалів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД і яких немає в її розпорядженні, то в такому випадку має місце порушення норм ст. 290 КПК. У разі, коли відповідні процесуальні документи були отримані стороною обвинувачення після передачі обвинувального акта до суду, то вона зобов'язана здійснити їх відкриття згідно з ч. 11 ст. 290 КПК. Якщо процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД були надані суду під час судового розгляду і стороні захисту у змагальному процесі була забезпечена можливість довести перед судом свої аргументи щодо допустимості відомостей, отриманих у результаті НСРД, в сукупності із оцінкою правової підстави для проведення НСРД, то суд повинен оцінити отримані докази та вирішити питання про їх допустимість. Як убачається з матеріалів провадження, апеляційний суд у ході судового розгляду дослідив супровідний лист (т.2, а.п.198) та встановив, що з клопотанням про розсекречення матеріальних носіїв секретної інформації, отриманих під час проведення НСРД, прокурор звернувся 24 травня 2019 року, тобто через рік після направлення 29 травня 2018 року обвинувального акта

до суду. У судовому засіданні прокурором не було надано жодних доказів та пояснень щодо вжиття необхідних і своєчасних заходів, спрямованих на своєчасне розсекречення матеріалів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД, з метою виконання вимог ст. 290 КПК. За таких обставин суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що дані, які містяться у протоколах за результатами проведення всіх негласних слідчих дій, є недопустимими доказами, оскільки вони отримані з порушенням порядку передбаченого Кримінальним процесуальним кодексом України, з чим погоджується колегія суддів⁴².

Із урахуванням специфіки розслідування взагалі та документування зокрема легалізації (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом злочинними угрупованнями, необхідно враховувати, що такі кримінальні правопорушення можуть мати транснаціональний та транскордонний характер. Вказане зумовлює потребу у створенні спільних слідчих груп.

Відповідно до ст. 571 КПК України для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи. Офіс Генерального прокурора розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав. Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів. Слідчі (розшукові) та

---

⁴² Постанова Верховного Суду від 4 листопада 2021 року (справа № 520/6701/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100993077>

інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться⁴³.

У наказі Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» визначено, що першому заступнику та заступникам Генерального прокурора, заступнику Генерального прокурора - керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, керівникам обласних та спеціалізованих на правах обласних прокуратур, окружних та спеціалізованих на правах окружних прокуратур, їх першим заступникам та заступникам, керівникам самостійних структурних підрозділів Офісу Генерального прокурора та обласних прокуратур, їх заступникам у межах повноважень, визначених цим наказом та іншими нормативно-правовими актами, необхідно контролювати виконання доручень і вказівок, наданих слідчому, дізнавачу, органу досудового розслідування, відповідному оперативному підрозділу, щодо проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій⁴⁴.

У правовому документі також визначено, що за наявності обґрунтованих підстав вважати, що кримінальне правопорушення вчинено у складі організованої групи чи злочинної організації, а також після отримання інформації про внесення до ЄРДР відомостей або у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні таких кримінальних правопорушень невідкладно визначати групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у кримінальному провадженні, до складу якої старшим групи включати прокурора структурного підрозділу, що забезпечує нагляд у кримінальних провадженнях щодо

---

⁴³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁴⁴ Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>

організованої злочинності прокуратури відповідного рівня, визначеного абзацом четвертим підпункту 3 пункту 7 цього наказу, згідно з компетенцією. У разі отримання достатніх доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення у складі організованої групи чи злочинної організації завчасно складати мотивований висновок, який надсилати до структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, що забезпечує нагляд у кримінальних провадженнях щодо організованої злочинності згідно з абзацом четвертим підпункту 3 пункту 7 цього наказу чи про кримінальні правопорушення, вчинені в умовах збройного конфлікту, згідно з компетенцією. У випадках вчинення кримінальних правопорушень організованими групами та злочинними організаціями на території різних регіонів, за межами України, а також у разі особливої складності та багатоепізодності кримінальних проваджень Генеральному прокурору або його першому заступнику чи заступникам згідно з розподілом обов'язків визначати групу прокурорів та старшого прокурора такої групи, включаючи до її складу прокурорів обласних прокуратур, а за потреби — прокурорів структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора згідно з компетенцією⁴⁵.

Відповідно, виходячи з наведених положень, а також положень національного кримінального процесуального законодавства, прокурор зобов'язаний організувати взаємодію між слідчими та оперативними підрозділами, а також надавати останнім доручення щодо проведення вказаної та інших негласних слідчих (розшукових) дій, а також розшуку учасників злочинних угруповань, залучених до вчинення легалізації (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом.

Моніторинг банківських рахунків. Відповідно до ст. 269-1 КПК України за наявності обґрунтованої підозри, що особа здійснює

---

⁴⁵ Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>

злочинні дії з використанням банківського рахунку, або з метою розшуку чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальной конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, прокурор може звернутися до слідчого судді в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 цього Кодексу, для винесення ухвали про моніторинг банківських рахунків. Згідно з ухвалою слідчого судді про моніторинг банківських рахунків банк зобов'язаний надавати Національному антикорупційному бюро України, Бюро економічної безпеки України в поточному режимі інформацію про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках. Слідчий суддя в ухвалі про моніторинг банківських рахунків повідомляє керівника банківської установи про обов'язок нерозголошення інформації про проведення цієї слідчої дії і про відповідну кримінальну відповідальність. На підставі ухвали слідчого судді керівник банківської установи зобов'язаний письмово попередити усіх її працівників, залучених до моніторингу банківських рахунків, про обов'язок нерозголошення інформації про проведення цієї слідчої дії і про відповідну кримінальну відповідальність. Інформація про операції, що здійснюються на банківських рахунках, повинна доводитися до відома Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України до виконання відповідної операції, а у разі неможливості — негайно після її виконання⁴⁶.

Отже, відповідно до положень наведеної норми національного кримінального процесуального законодавства така негласна слідча (розшукова) дія, як моніторинг банківських рахунків не здійснюється оперативними підрозділами Національної поліції України.

---

⁴⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Закріплення моніторингу банківських рахунків як НСРД у ст. 269-1 КПК України було зумовлено, насамперед, необхідністю виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, а також забезпечення Національного антикорупційного бюро України належним негласними засобами для виявлення, попередження, розкриття та розслідування злочинів корупційної спрямованості. У зв'язку з цим був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 № 198-VIII, положення якого передбачали необхідність доповнити чинний КПК України новою ст. 269-1 «Моніторинг банківських рахунків». До прийняття відповідного Закону моніторинг банківських рахунків проводився лише уповноваженими підрозділами Державної служби фінансового моніторингу України щодо злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. При цьому слідчий, прокурор для отримання даних про операції, що здійснювалися на банківських рахунках, направляли запити про витребування відповідних документів у порядку, передбаченому Законом України «Про банки і банківську діяльність», або застосовували тимчасовий доступ до речей і документів, що не в усіх випадках створювало можливість стороні обвинувачення отримати доступ до даних про операції, що здійснювалися на банківських рахунках, а також не забезпечувало оперативність і своєчасність використання отриманої інформації у кримінальному процесуальному доказуванні⁴⁷.

---

⁴⁷ Старенький О. С. Моніторинг банківських рахунків як засіб отримання доказів: питання удосконалення процесуальної форми. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_STARENKYI_.pdf

Водночас необхідно відзначити, що відсутність можливості здійснення повноцінного контролю Національною поліцією за ціноутворенням під час виконання договірних зобов'язань між органами влади та місцевого самоврядування та суб'єктами господарської діяльності утворюють додаткові детермінанти, які спрощують вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України. З метою подальшого вдосконалення діяльності в цій частині доцільним є створення спеціального програмного забезпечення за типом об'єднаної інформаційно-аналітичної бази даних, яка б формувалась спільно з Державною податковою інспекцією та Торгово-промисловою палатою з метою забезпечення здійснення фактичного аналізу ціноутворення послуг та товарів, які надаються суб'єктами господарської діяльності на території України.

Вітчизняний законодавець при формулюванні диспозиції ст. 269-1 КПК України не визначив поняття моніторингу банківських рахунків. У зв'язку з цим на практиці окремі слідчі, прокурори, адвокати неогрунтовано ототожнюють моніторинг банківських рахунків із державним фінансовим моніторингом, незважаючи на те, що вказані заходи за своєю правовою природою, суб'єктами здійснення, підставними та метою проведення, доказовим значенням їх результатів суттєво різняться між собою. Зауважимо, що порядок здійснення державного фінансового моніторингу регламентований Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII. Відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 1 цього Закону державний фінансовий моніторинг — це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами державного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї

масового знищення. Приписи ст. 5 цього Закону визначають систему фінансового моніторингу, яка складається з первинного та державного рівнів⁴⁸.

На сьогодні, з урахуванням розвитку діяльності злочинних угруповань, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) майна, отриманого злочинним шляхом, звуження переліку правоохоронних органів, які мають можливість проводити негласну слідчу (розшукову) дію, передбачену ст. 269-1 КПК України, є недоцільним. Особливо вказана теза стосується Національної поліції України, яка залучається як до розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 209 КК України взагалі, так і до оперативного супроводу таких кримінальних проваджень зокрема. Положення ст. 269-1 КПК України свідчать про те, що прокурор може звернутись до слідчого судді для винесення ухвали про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії лише за наявності **обґрунтованої** підозри, що особа вчиняє кримінальні правопорушення з використанням банківського рахунку або з метою розшуку та ідентифікації майна, яке підлягає конфіскації. Вказане свідчить про неможливість проведення моніторингу банківських рахунків до повідомлення особі про підозру.

Наведене ускладнює документування легалізації (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом, що вчиняється у складі організованих груп чи злочинних організацій. Це пов'язано з тим, що саме через банківські рахунки прослідковується рух коштів, зокрема їх фінальне надходження, що надає можливість визначити не тільки більшу частину співучасників, а й основних учасників злочинних угруповань — організатора та виконавця (співвиконавців).

Аудіо-, відеоконтроль місця. Відповідно до ст. 270 КПК України аудіо-, відеоконтроль місця може здійснюватися під час досудового

---

⁴⁸ Там само.

розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження. Аудіо-, відеоконтроль місця згідно з частиною першою цієї статті проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому ст.ст. 246, 248, 249 КПК України⁴⁹.

Відповідно до положень КК України кримінальне правопорушення, передбачене ст. 209, є тяжким злочином. Вчинення легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом у складі організованої групи, — є особливо тяжким злочином. Фактично, вказана негласна слідча (розшукова) дія є схожою з дією, передбаченою ст. 260 КПК України — аудіо-, відеоконтроль особи. Необхідно відзначити, що часткова схожість таких НС(Р)Д призводить до помилок під час оформлення процесуальних документів.

У постанові Верховного Суду від 18 грудня 2019 року по справі 675/1046/18 зауважено, що у своїй касаційній скарзі захисник вказує, що ухвалою слідчого судді Апеляційного суду Хмельницької області від 14 лютого 2018 року було надано дозвіл на проведення аудіо-, відеоконтролю місця службового кабінету № 27 Ізяславського ВП Славутського ВП ГУНП в Хмельницькій області, але органами досудового розслідування було проведено аудіо-, відеоконтроль особи, про що було складено відповідний протокол, однак судом не надавалось дозволу на проведення такої слідчої дії, тому ці докази потрібно визнати недопустимими⁵⁰.

---

⁴⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁵⁰ Постанова Верховного Суду від 18 грудня 2019 року (справа № 675/1046/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86505906>

Розглядаючи касаційну скаргу, стосовно доводів про те, що слідчим суддею було надано дозвіл на проведення аудіо-, відеоконтролю місця, а органом досудового розслідування проведено аудіо-, відеоконтроль особи і складено відповідний протокол, то колегія суддів прийшла до таких висновків. Відповідно до ч.1 ст. 270 КПК України аудіо-, відеоконтроль місця може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження. Як убачається з матеріалів кримінального провадження, ухвалою слідчого судді Апеляційного суду Хмельницької області від 14 лютого 2018 року було надано дозвіл на проведення аудіо-відеоконтролю місця службового кабінету № 27 Ізяславського ВП Славутського ВП ГУНП в Хмельницькій області, який розташований по вул. Грушевського, 24, в м. Ізяславі Хмельницької області. Однак, за результатами проведення цієї слідчої дії було складено протокол від 20 лютого 2018 року, який названо «Про результати здійснення аудіо, відео контролю особи» та у тексті якого зазначено про проведення аудіо та відео контролю стосовно громадянина. Однак за змістом цього протоколу та інших матеріалів провадження убачається, що зазначена слідча дія проводилась лише в кабінеті №27 Ізяславського ВП ГУНП в Хмельницькій області, що по вул. Грушевського, 24, в м. Ізяславі Хмельницької області без відома обвинуваченого, тобто виключно в межах дозволу, наданого ухвалою слідчого судді. Тому те, що працівником поліції було складено протокол, який названо «Про результати здійснення аудіо, відеоконтролю особи» замість «Про результати здійснення аудіо, відеоконтролю місця» не є порушенням вимог КПК України, яке в силу положень ст. 412 КПК України можна визнати істотним і яке

перешкодило чи могло перешкодити суду ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення⁵¹.

Водночас, не зважаючи на те, що суд визнав допустимою таку помилку, обов'язковим для врахування є уникнення випадків, коли проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії має ознаки провокації кримінального правопорушення з боку працівників поліції.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Відповідно до ст. 272 КПК України під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу. У постанові, крім відомостей, передбачених ст. 251 КПК України (найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких проводитиметься негласна слідча (розшукова) дія; початок, тривалість і мету негласної слідчої (розшукової) дії; відомості про особу (осіб), яка буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію; обґрунтування прийнятої постанови, у тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка

---

⁵¹ Там само.

його вчинила, в інший спосіб; вказівка на вид негласної слідчої (розшукової) дії, що проводиться), зазначається: 1) обґрунтування меж спеціального завдання; 2) використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів. Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування⁵².

Необхідно відзначити, що, як правило, злочинні організації включають у себе значну кількість осіб, які залучені як до вчинення предикатних кримінальних правопорушень, так і до легалізації коштів, отриманих від них.

У вирокі Голосіївського районного суду м. Києва від 20.02.2020 року (справа №752/22802/19) визначено, що *на початку 2014 року на території м. Києва створено стійке ієрархічне об'єднання злочинну організацію, в яку упродовж 2014-2019 років входили 24 встановлені особи. Так, ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 діючи з корисливих мотивів, з метою власного незаконного збагачення, усвідомлюючи про кримінальну караність злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, але знаючи про високу прибутковність від вчинення цих злочинів, з метою систематичного отримання прибутку від їх збуту протягом тривалого часу, протягом 2014 року, реалізуючи злочинний умисел, направлений на створення стійкого ієрархічного об'єднання, члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, керівництва та координації злочинної діяльності інших осіб, а також забезпечення функціонування як самої злочинної організації,*

---

⁵² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

так і інших злочинних груп, створили злочинну організацію. Механізм незаконного збуту злочинною організацією наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів на території іноземних держав, яка була заздалегідь розроблена ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 та полягала в наступному. Вони отримували від регіональних керуючих інформацію щодо конкретної кількості наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, які учасники злочинної організації попередньо домовилися реалізувати за певний проміжок часу. Після цього ОСОБА_1 надавав вказівки хімікам щодо їх виготовлення, ті в свою чергу шляхом «закладок» залишали в обумовленому місці великі партії виготовлених наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Інформація про їх місцезнаходження передавалась регіональними керуючими безпосередньо або через кураторів водіям, а ті в свою чергу, після їх перевезення, передавали інформацію щодо конкретного місця в зворотному напрямку. Регіональний керуючий або куратор передавав отриману інформацію операторам. Отриману інформацію про місцезнаходження великого обсягу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, оператор передавав «складу». Той у свою чергу відшукував залишену водієм поряд з містом, в якому регіональний керуючий організував збут, закладку та фасував її на дрібніші об'єми (0.3, 0.5 і 1 грам) і залишав для кур'єрів шляхом здійснення «закладки» в заздалегідь обумовленому місці. Інформацію про місце «закладки» «склад» передавав оператору. Кур'єр, отримавши інформацію про місце «закладки» від оператора, відшукував залишену «складом» «закладку» розфасовану на «دوزи» загальною вагою від 10 до 50 грам та в подальшому в заздалегідь обумовленому районі міста, в якому регіональний керуючий організував збут, відповідно до заздалегідь розробленої керівниками злочинної організації інструкції, залишав для майбутніх покупців. Про цьому кур'єр робив детальний опис та фото місця здійснення ним «закладки». Зазначену інформацію при цьому передавав у зворотному напрямку оператору. Після цього суть роботи операторів полягала в наступному.

Оператори на заздалегідь створених «айтішниками» веб-ресурсах, розміщених у мережі «Інтернет», розміщували контактні дані чат-боту месенджера «Телеграм» з ручними або автоматичними продажем, який адмініструвався оператором(в обліковий запис налаштувань вносилися інформація щодо місця, ваги, ціни та назви конкретного наркотичного засобу, психотропної речовини та їх аналогів). У випадку з так званим «ручним продажем» особа, яка має намір вжити наркотичні засоби, повідомляла про це в чат-боті месенджера «Телеграм», а саме зазначала назву наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналогів, кількість та бажане місце отримання, після цього оператор повідомляв вказаній особі про спосіб оплати за допомогою криптовалюти або на інші електронні гаманці. В подальшому оператор, перевіривши надходження на відповідні рахунки коштів від покупця, повідомляв останньому про адресу так званої «закладки», заздалегідь отриману від «кур'єра». У випадку з автоматичним продажем чат-бот месенджера «Телеграм», відповідно до заздалегідь введених «айтішником» налаштувань, автоматично формував для покупця запитання про місце, спосіб оплати, вид та кількість наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналогів, які останній бажав отримати. В подальшому оператор, перевіривши надходження на відповідні рахунки коштів від покупця, повідомляв останньому про адресу так званої «закладки», заздалегідь отриману від «кур'єра». Вказаний план усував потребу особистої зустрічі продавця з покупцем, що в свою чергу сприяло оптимізації діяльності та унеможливило ідентифікацію особи продавця. Кошти, що надходили на рахунки операторів пересилалися фінансисту, а той у свою чергу за вказівкою свого безпосереднього керівника регіонального керуючого частину пересилав на електронний гаманець регіонального керуючого, а іншу частину на гаманець ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3. Останні відповідно до своєї ролі самостійно розподіляли розміри грошових винагород між учасниками окремих самостійних структурних підрозділів, яких вони залучили до злочинної діяльності,

*з частки грошових коштів, отриманих від збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів*⁵³.

Аналіз наведених обставин надає підставу для констатації, що учасники злочинної організації відповідно до рольового розподілу та наявності чітких схем реалізації кримінально протиправного умислу були залучені як до кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, вчинення яких супроводжувалось корисливим мотивом, так і до вчинення дій, скерованих на надання отриманим коштам законного вигляду.

Відповідно до наведеного вище вироку вибудована вказаними особами структура злочинної організації включала в себе такі структурні підрозділи: підрозділ «Jango», «Джанго»; підрозділ «Бородаті»; «Фінансовий блок»; «Кадровики» підрозділ «Лабораторії», підрозділ «Силового блоку». Розроблена таким чином структура злочинної організації і схема її злочинної діяльності характеризується участю взаємопов'язаних між собою функціонально-відокремлених ланок, що володіють стійкими зв'язками і згуртованістю, а також тривалим періодом здійснення злочинної діяльності, чітким розподілом ролей. У злочинній організації існували такі функціонально-відокремлені ланки, що характеризуються виконанням строго відведених обов'язків, підпорядкованістю нижчих ланок вищестоящим. Ієрархія злочинної організації передбачала наявність повного підпорядкування всіх учасників злочинної організації та учасників окремих структурних підрозділів її керівнику. При цьому керівники окремих структурних підрозділів визначали обсяг необхідних дій для досягнення загальної мети злочинної організації, щодо збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів та подальшої легалізації грошових коштів, отриманих від продажу таких

---

⁵³ Вирок Голосіївського районного суду м. Києва від 20.02.2020 року (справа №752/22802/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87724968>

наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Фінансист особа, що знаходяться в підпорядкуванні у «регіонального керуючого» або «куратора». Відповідає за акумуляцію засобів, отриманих від збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів на біткоїн-гаманцях, з подальшим зберіганням і виведенням у готівку. Також займалися виплатою заробітної плати «кур'ерам», «графітчикам», «складам», «водіям», «операторам», «спортсменам» за допомогою переказу грошей або на біткоїн-гаманець, або на інші електронні гаманці, або нарочно у випадку з операторами⁵⁴.

Окрім розгалуженої ієрархії злочинної організації також було забезпечено відповідні схеми конспірації для всіх учасників. Учасники злочинної організації, підшукані іншими учасниками, яких до злочинної діяльності залучили вказані вище керівники, не мали особистих контактів з виконавцями. Спілкування в ході злочинної діяльності здійснювалося тільки через підшуканих керівниками учасників за допомогою месенджера «Silent». Спілкування між учасниками структурних підрозділів з метою координації дій здійснювалось у месенджері «Signal» в загальних чатах. Так само відбувалось спілкування і між підпорядкованими учасниками структурних підрозділів. При цьому використовувались вигадані імена, прізвиська нікнейми, а також мобільні пристрої та сім-карти, зареєстровані на третіх осіб, необізнаних про злочинну діяльність; в ході здійснення злочинної діяльності мобільні пристрої, призначені для особистого зв'язку, відключалися. Таким чином, даний алгоритм забезпечував конспірацію усієї злочинної діяльності та дозволяв учасникам злочинної організації лишатися не викритими⁵⁵. Наявність такої схеми значно ускладнює документування кримінальних правопорушень, зокрема через використання декількох менеджерів та перерозподіл між

---

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Там само.

учасниками інформації, яка використовувалась під час вчинення кримінальних правопорушень. Таким чином, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій має враховуватись потенційна можливість розгалуженої конспіративної схеми обміну інформацією.

Отже, досліджувана негласна слідча (розшукова) дія може проводитись з метою встановлення інформації, яка не може бути отримана в інший спосіб. Як правило, це може стосуватись випадків, коли є потреба у встановленні точної кількості учасників злочинної організації, точних схем та каналів, які використовуються для легалізації (відмивання) майна, отриманого незаконним шляхом, факту одночасного/тривалого/продовжуваного вчинення учасниками злочинної організації предикатних протиправних діянь та легалізації (що поетапно повторюється) тощо. Особливо актуальною така НС(Р)Д є тоді, коли виконавці не особисто не спілкуються або не знають організатора та/або інших членів злочинної організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Case of P. G. and J. H. v. United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights from 25 September 2001. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59665>; Крет Г. М. Загальні положення проведення аудіо-, відеоконтролю особи. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d3bc5d86-1edd-49a0-aef6-14095e5dedea/content>
2. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj>
3. Айдинян А. В. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, (ст. 209 Кримінального кодексу України): аналіз нової редакції (відповідно до закону України № 361-IX від 06 грудня 2019 р.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 308–311.
4. Аналіз статті 209 Кримінального кодексу України. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/finansovii-monitorint/metodologija/rekomendaci/analiz-statti-209-kriminalnogo-kodeksu-ukrajini.html>
5. Аркуша Л. І. Сутність виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/01_12_2017/pdf/41.pdf
6. Вирок Богунського районного суду міста Житомира від 06.09.2024 у справі № 295/16464/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121465191>
7. Вирок Вищого антикорупційного суду від 21 листопада 2019 року у справі № 761/3762/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85801979>
8. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва від 20.02.2020 року (справа №752/22802/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87724968>
9. Вирок Костопільського районного суду Рівненської області від 24.05.2024 у справі № 564/1976/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119295796>
10. Грібов М. Л. Види візуального спостереження у кримінальному провадженні. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2016_Gribov.pdf
11. Грібов М. Л. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо особи за її згодою. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 87–95.
12. Гуторова Н. О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: відповідність кримінального законодавства України та практики його застосування *acquis communautaire*. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 45. С.42–57.
13. Дудоров О. О. Легалізація (відмивання майна), одержаного злочинним шляхом: наступність положень перспективного кримінального закону. *Наступність у кримінальному праві: до 70-річчя проф. Ю. В. Бауліна* : матеріали наук. конф. (м. Харків, 8 верес. 2023 р.) / редкол.: Ю. А. Пономаренко (голова), О. В. Харитоновна, Н. В. Маслак та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. кримін. права. Харків : Право, 2023. 352 с.
14. Думчиков М. О. Способи легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом у кіберпросторі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 331.

15. Каменський Д. В., Дудоров О. О. Відмивання злочинних доходів через операції з віртуальними валютами: нова загроза економічній безпеці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 500–509.
16. Клименко С. В. До питання особливостей суб'єктивної сторони легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. *Право.ua*. 2023. № 4. С. 119–126.
17. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности. Харьков, 2002. С. 280–283.
19. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
20. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор». 2018. 1368 с.
21. Постанова Верховного Суду від 09 грудня 2020 року (справа № 756/12749/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93505778>
22. Постанова Верховного Суду від 18 грудня 2019 року (справа № 675/1046/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86505906>
23. Постанова Верховного Суду від 18 лютого 2020 року (справа № 5458/2657/15-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88168680>
24. Постанова Верховного Суду від 24 травня 2018 року (справа № 332/2781/15-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74409389>
25. Постанова Верховного Суду від 4 листопада 2021 року (справа № 520/6701/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100993077>
26. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>
27. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.04.2005 р. № 5. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-05#Text>
28. Справа «Волохи проти України». Рішення ЄСПЛ від 2 листопада 2006 року (Заява № 23543/02). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-172266%22%5D%7D>
29. Старенький О. С. Моніторинг банківських рахунків як засіб отримання доказів: питання удосконалення процесуальної форми. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_STARENKYI_.pdf
30. Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 26 липня 2018 року (справа № 752/16038/15). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75742118>
31. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

Наукове видання

НАЗИМКО Є. С., ПОНОМАРЬОВА Т. І.,
СЕМЕНИШИН М. О., ДАНИЛЕВСЬКА Ю. О.

**ДОКУМЕНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ
(ВІДМИВАННЯМ) МАЙНА,
ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

Науково-практичні рекомендації

Підписано до друку 27.12.2024. Гарнітура Source Serif Pro. Формат 60×84 1/16.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 4,19.

Наклад 300 прим.

Редакційна підготовка та друк ТОВ ВД «Дакор»

Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012

☎ +38(067) 153-96-73; ✉ vd_dakor@ukr.net 🌐 www.dakor.com.ua

📍 03057, м. Київ, просп. Берестейський, 56